

Правова допомога суддям під час військових конфліктів

Костянтин Володимирович Гусаров*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна*

**e-mail: k.v.gusarov@nlu.edu.ua*

Анотація

Статтю присвячено особливостям надання правової допомоги суддям, у тому числі й під час військових конфліктів. Зазначено, що навантаження судів великою кількістю справ, які підлягають вирішенню, більшою мірою відбулась внаслідок військової агресії та існуючого дефіциту суддівських кадрів. З огляду на положення Кодексу суддівської етики вказано на необхідність уникнення судді будь-якого незаконного впливу на його професійну діяльність і важкість у зв'язку з цим дотримання вимог щодо обов'язковості виявлення тактовності, витримки й поваги судді до учасників судового процесу та інших осіб. Зроблено спробу проаналізувати найбільш розповсюджені категорії справ, в яких судді виступають сторонами у справі. З урахуванням даних про значну кількість справ у Єдиному державному реєстрі судових рішень визнано доцільним структурувати їх таким чином: 1) справи відносно оскарження рішень Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 2) справи щодо оскарження звільнення з посади судді; 3) справи відносно стягнення суддівської винагороди; 4) справи про стягнення виплат належних грошових сум у зв'язку з правовими наслідками задоволення заяви судді про відставку; 5) справи, пов'язані з імовірним вчиненням суддею корупційного діяння. Класифікація зазначених справ не є вичерпною й може бути структурована іншим чином, враховуючи можливість зміни кола правових відносин, учасниками яких є носії судової влади..

Ключові слова: захист прав суддів; правова допомога; незаконний вплив на суддів; збройна агресія; особливість надання правової допомоги.

Legal Assistance to Judges During Military Conflicts

Kostiantyn V. Gusarov*

*Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine*

**e-mail: k.v.gusarov@nlu.edu.ua*

Abstract

The presented work is devoted to the peculiarities of providing legal assistance to judges, including the assistance during military conflicts. Attention is drawn to the existing undue influence on the judiciary during gatherings of citizens in front of judicial institutions in order to support one or another party to the conflict, in particular when considering cases of war crimes. It is noted that the heavy workload in the courts regarding the number of cases to be resolved have largely been due to military aggression and the existing shortage of judges. These facts have become shocking and painful moments for the domestic justice system. In view of the provisions of the Code of Judicial Ethics, a judge must not be under any illegal influence on his professional activity, but, in this regard, there is the difficulty in compliance with the requirements for tact, endurance and respect of the judge to the participants of the trial and other people. At the same time, an attempt is made to analyze the most common categories of cases in which judges are parties to the case. The author considers it appropriate to structure the following cases as follows, based on the number of them in the Unified State Register of Court Decisions: 1) cases concerning appeals against the decisions of the High Council of Justice and the High Qualification Commission of Judges of Ukraine; 2) cases on appeal against dismissal of a judge; 3) cases concerning the recovery of a judge's fee; 4) cases on recovery of payments of due sums of money in connection with the legal consequences of satisfaction of the judge's resignation application; 5) cases related to the probable commission of a corruption act by a judge. The classification of these cases is not exhaustive and can be structured in another way, taking into account the possibility of changing the range of legal relations, the participants of which are the judicial power holders.

Keywords: *protection of judges' rights; legal assistance; illegal influence on judges; armed aggression; peculiarity of providing legal assistance.*

Вступ

Гарантування судового захисту прав, свобод та охоронюваних законом інтересів на конституційному рівні й деталізація процедури його реалізації у процесуальних кодексах України є, без сумніву, важливим складником правової держави. Водночас однією з причин судової реформи, розпочатої 2014 р. після перемоги Революції гідності та виборів Президента України, які відбулись позачергово, була необхідність посилення довіри до судової влади. Як відомо, «перезавантаження» суддівського корпусу стало шоковим і болючим моментом для вітчизняної системи правосуддя і багатьох людських доль й обумовило необхідність адаптації суддів до принципово нових засад призначення й обрання на адміністративні посади. У таких складних умовах, враховуючи збройну агресію російської федерації проти України та анексування частини її території, національні органи правосуддя змушені були здійснювати правосуддя у нових соціальних умовах.

Сьогодні вже нікого не дивують зібрання «вболівальників» біля адміністративних будівель судів для підтримки тієї чи іншої сторони. Не є виключенням і справи відносно розгляду військових злочинів. У цьому аспекті потребує позитивної оцінки робота судів, розташованих на територіях Донецької та Луганської областей, переміщених з тимчасово-окупованих територій України. Працівники цих установ у складних організаційних і побутових умовах роботи не зрадили присязі судді й продовжили виконувати свої професійні обов'язки в нових місцях, де розташувались органи судової влади держави. Одним із проблемних питань у цьому зв'язку вбачається захист професійної честі та гідності судді, якому присвячена вельми фахова наукова публікація Д. О. Круподері, оприлюднена у закордонному юридичному виданні [1]. Така увага до зазначеної проблематики з боку практичного працівника – судді апеляційного суду, свідчить про практичну спрямованість запропонованих рішень стосовно особливостей захисту прав суддів у цілому. Ситуація обтяжується, як зазначалось вище, «підтримкою» під стінами судових установ тієї чи іншої сторони сторонніми особами, що ускладнює щонайменше об'єктивний розгляд справ носіями правосуддя.

Огляд літератури

Наведене вище дозволяє дійти висновку про існування певного наукового інтересу до дослідження даної проблематики. Крім зазначеного автора, питанням захисту прав суддів при здійсненні правосуддя та проблемам судової реформи в цілому тією чи іншою мірою приділялась увага в наукових публікаціях В. В. Комарова [2], І. Є. Марочкіна [3], А. М. Москвич [4] та інших вчених. Поряд із зазначеним, проблеми правового допомоги в цілому та особливості соціальних відносин під час сучасних військових конфліктів зокрема стали предметом наукових досліджень В. І. Борисової, О. М. Овчаренко, І. В. Назарова та закордонних авторів.

З огляду на викладене *метою статті* є постановка проблеми щодо особливостей надання правової допомоги суддям, зокрема під час військових конфліктів, а також аналіз проблематики розгляду справ судами під час особливих ситуацій і військових конфліктів в цілому для викладання тих чи інших освітніх компонентів здобувачам вищої освіти військово-юридичних закладів.

Матеріали та методи

Будь-яке наукове дослідження, в тому числі наукова стаття в галузі права, має відповідати логічній структурі відповідно до її мети та завдання. Філософія наукових досліджень, включаючи наукові дослідження з певних питань, включаючи правову галузь, повинні засно-

уватись на конкретних методах наукового пізнання. Останні, у свою чергу, засновуються на емпіричних та діалектичних засадах правової науки як галузі філософії. Виходячи з цього, справедливим є порівняння філософії з наукою, котра зі старогрецьких часів зародилась на підставі поваги до мудрості. Саме це викликає необхідність ставлення до філософії як до науки, що виступила своєрідною засновницею галузей науки поряд із використанням методів пізнання, опановуючи різноманітні наукові напрямки. Тому при вивченні різноманітних правових питань, включаючи надання правової допомоги суддям під час збройних конфліктів, доцільним видається взяти до уваги положення загальнонаукових методів у сукупності з спеціально-юридичною методологічною групою, включаючи нормативно-догматичний.

Така галузь філософії, як право, характеризується серед інших галузей наявністю антропологічного підходу, враховуючи неможливість існування права без служіння суспільству. В даній науковій статті досліджуються соціальні явища та їх нормативне регулювання. Безперечно, військові конфлікти не можна визнати природнім рухом суспільного життя. Тому правова регламентація тих чи інших правовідносин, що виникають та розвиваються під час військових конфліктів, є специфічною.

Результати та обговорення

Обговорення проблемної ситуації

Описана вище ситуація, коли відбувається, на нашу думку, незаконний вплив на суддів з боку всіляких «демонстрантів» та «вболівальників», має належним чином оцінюватись з огляду на зміст ст. 2 Кодексу суддівської етики (КСЕ), затвердженому на XI черговому з'їзді суддів України 22.02.2013 р. [6–10]. Відповідно до цієї статті суддя зобов'язаний уникати будь-якого незаконного впливу на його діяльність, яка пов'язана із здійсненням правосуддя. В ситуаціях, наведених вище, суддям часом доволі важко дотримуватись вимог ст. 8 КСЕ щодо необхідності виявлення тактовності, ввічливості, витримки й поваги до учасників судового процесу та інших осіб.

Проте учасниками широкого кола правовідносин, що потребують захисту в судовому порядку, стають і носії судової влади. У даному аспекті слід зазначити, що норми Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [11] передбачають низку випадків визнання підсудності у справах, в яких судді виступають сторонами. Так, ч. 1 ст. 26 даного нормативного акта передбачає правило, що підсудність справи, в якій однією із сторін є суддя того суду, до підсудності якого віднесено дану справу за загальними правилами, визначається ухвалою вищої

інстанції, яка постановляється без повідомлення сторін. За загальними правилами підсудності визначається підсудність справ, в яких суддя Верховного Суду є однією із сторін (ч. 2 ст. 26 ЦПК України). Згідно з ч. 3 вказаної норми, у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, в яких відповідачем є суддя Вищого антикорупційного суду, розгляд справи в якості суду першої інстанції здійснює той місцевий суд, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться Вищий антикорупційний суд.

Особливості правовідносин

Особливостями правових відносин, учасниками яких є судді та які виникають під час, зокрема, військових конфліктів, не стосуються під час наслідків таких військових конфліктів. Нижченаведений аналіз судової практики демонструє наявність певного кола справ, що виникають з участю носіїв судової влади. Надання останнім правової допомоги може здійснюватися, зокрема, адвокатами. Особливості надання останніми професійної правової допомоги висвітлено, наприклад, у наукових працях О. І. Попова [12] та М. В. Шпака [13].

Водночас професійно-кваліфікаційні вимоги, що пред'являються до особи, яка претендує на зайняття посади судді, передбачають наявність високопрофесійності та фаховості у правознавчій сфері. Тому тут правова допомога суддям з боку адвокатів не є, як вбачається, правовою допомогою як такою у буквальному сенсі. Пояснюється даний висновок тим, що суддя, маючи найвищий рівень фахової підготовки в галузі права, здатний самостійно аналізувати спірні правовідносини та формувати правові позиції поряд із складанням процесуальних документів. Але участь адвоката як представника судді при захисті порушених прав останнього характеризується, як уявляється, здійсненням організаційної та представницької допомоги, враховуючи, зокрема, брак часу судді для участі в якості сторони при здійсненні функцій по відправленню правосуддя. Разом із цим аналіз судових рішень, оприлюднених в електронному Єдиному державному реєстрі судових рішень, дозволяє дійти висновку про доволі чисельні випадки участі у справах адвокатів, клієнтами яких виступають носії судової влади. З іншого боку, в подальшому при розгляді справи суддею, інтереси якого представляв в суді адвокат раніше, такий суд навряд чи вважатиметься незалежним і безстороннім судом з позиції вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [14] за умови надання адвокатом професійної правничої допомоги іншим суб'єктам під головуванням судді, інтереси якого представлялись адвокатом раніше.

Актуальні категорії справ

Аналіз даних, оприлюднених в Єдиному державному реєстрі судових рішень, дозволив нам виділити декілька категорій справ, які найбільш розповсюджені при зверненні суддів за захистом до органів судової влади. Такою категорією справ, на нашу думку, є справи щодо оскарження рішень Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Прикладом може служити справа, постанова в якій ухвалювалась Великою Палатою Верховного Суду 29.08.2019 р. у справі № 11-312сап19 [15]. Суддя звернулась із скаргою до Великої Палати Верховного Суду на рішення ВРП щодо зміни рішення її Першої Дисциплінарної палати від 28.09.2018 р. № 3023/1дп/15-18 «Про притягнення судді Южноукраїнського міського суду Миколаївської області до дисциплінарної відповідальності». Скаргу позивачка обґрунтувала тим, що Рішення ВРП не є законним та обґрунтованим. Внаслідок цього Рішення про притягнення її до дисциплінарної відповідальності, що оскаржується, у виді подання про тимчасове (на шість місяців) відсторонення від здійснення правосуддя з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді поряд з обов'язковим направленням для проходження курсу підвищення кваліфікації з питань суддівської етики до Національної школи суддів України та подальшим кваліфікаційним оцінюванням з метою підтвердження здатності судді відправляти правосуддя у відповідному суді.

При перевірці матеріалів справи в касаційному порядку, заслухавши пояснення учасників справи, з'ясувавши всебічно й повно фактичні обставини справи, оцінивши об'єктивно докази, що мають правове значення для розгляду справи та вирішення спору по суті, Велика Палата Верховного Суду встановила наступне. У скарзі голови Південноукраїнського міського суду Миколаївської області вказано, що суддя (позивач по справі) порушувала правила відносно самовідводу й допустила поведінку, яка порочить звання судді. Крім того, підриває авторитет правосуддя, передусім у питаннях моралі, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, котрі забезпечують суспільну довіру до суду. Перша Дисциплінарна палата ВРП відкрила дисциплінарну справу стосовно судді за скаргою голови Южноукраїнського міського суду Миколаївської області на дії судді, які можуть свідчити про вчинення суддею дисциплінарного проступку. Рішенням Першої Дисциплінарної палати ВРП від 28.09.2018 р. суддю притягнуто до дисциплінарної відповідальності, застосовано до неї дисциплінарне стягнення у вигляді внесення подання про звільнення з посади судді. ВРП при розгляді скарги судді на рішення дисциплінарного органу вважала помилковим висновок

Першої Дисциплінарної палати ВРП відносно умисного характеру дій судді вирішила змінити зазначене рішення палати ВРП й застосувати до судді дисциплінарне стягнення у вигляді тимчасового, впродовж шести місяців, відсторонення від здійснення правосуддя. Водночас вона позбавлена права отримання доплат до посадового окладу судді. Суддю було направлено до Національної школи суддів України з метою проходження курсу підвищення кваліфікації з питань суддівської етики і застосування норм кримінального процесуального законодавства з подальшим кваліфікаційним оцінюванням задля підтвердження її здатності здійснювати правосуддя у відповідному судовому органі. Проте за результатами перегляду рішення, що оскаржувалось суддею, Велика Палата Верховного Суду залишила вказаний акт без змін, а скаргу – без задоволення [17].

Наступною категорією справ, в яких носії судової влади виступають сторонами, є справи щодо оскарження звільнення з посади судді. Так, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень, з початку військової агресії російської федерації проти України судом касаційної інстанції адміністративної юрисдикції ухвалено велику кількість таких постанов. При цьому в багатьох випадках позивачам надавалась правова допомога адвокатами. Також як приклад можна навести справу, що була предметом розгляду Європейським судом з прав людини «Олександр Волков проти України», рішення в якій отримало значний суспільний резонанс в українському суспільстві [18]. У цій категорії справ спостерігаються спроби різного тлумачення правових норм і необхідність забезпечення однакового застосування судами норм права Великою Палатою Верховного Суду [19].

Не можна обійти увагою також і справи відносно стягнення суддівської винагороди. У цьому зв'язку звертає на себе позитивну увагу одна із справ, що була предметом розгляду Донецького окружного адміністративного суду. Предмет спору стосувався незаконного обмеження виплат суддівської винагороди позивачу у зв'язку із запобіганням поширенню на території України коронавірусної хвороби COVID-19. У цих спірних правовідносинах суддя суду апеляційної інстанції пред'явив позовні вимоги до установи, з якою перебував у трудових правовідносинах – до Донецького апеляційного суду, з приводу визнання протиправними дій щодо виплати позивачу суддівської винагороди не в повному обсязі; зобов'язати Донецький апеляційний суд нарахувати та виплатити на користь позивача недоплачену частину суддівської винагороди в сумі 399249,88 грн; допустити рішення суду в частині стягнення суддівської винагороди за один місяць до негайного виконання; зобов'язати відповідача подати звіт про виконання судового рішення [20]. Проте наведена справа не є прикладом єдиної категорії справ цієї категорії.

Справи про стягнення виплат належних грошових сум у зв'язку з правовими наслідками задоволення заяви судді про відставку також є доволі розповсюдженими в судовій практиці. На окрему увагу заслуговує справа відносно стягнення вказаних виплат судді з урахуванням особливостей матеріального забезпечення на тимчасово окупованій території України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» від 12.08.2014 р. № 1632-VII, враховуючи подання ДСА України про зміну територіальної підсудності справ, підсудних розміщеним у районі проведення антитерористичної операції місцевим та апеляційним судам, розпорядженням голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 02.09.2014 р. № 27/0/38-14 зумовлено територіальну підсудність справ Київського районного суду м. Донецька до Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області.

Відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція» від 30.10.2014 р. № 1053-р та «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України» від 02.12.2015 р. № 1275-р (далі – розпорядження №№ 1053-р, 1275-р відповідно) м. Донецьк, в якому територіально розташований Київський районний суд м. Донецька, міститься у переліку населених пунктів, на території яких відбувалася антитерористична операція.

Порядок фінансування бюджетних установ та надання фінансової підтримки окремим підприємствам і організаціям, а також здійснення соціальних виплат населенню Донецької та Луганської областей закріплює Порядок № 595. Згідно з п. 3 вказаного Порядку заробітна плата (грошове забезпечення, суддівська винагорода) працівникам (військовослужбовцям, а також особам рядового і начальницького складу) установи у період розміщення установи на тимчасово окупованій території, а в подальшому територію було повернуто під контроль органів державної влади, чи установа була переміщена до населеного пункту, в якому органи державної влади здійснюють свої повноваження в повному обсязі (контрольована територія), сплачується у повному обсязі на підставі кошторису (плану використання бюджетних коштів) тієї чи іншої установи.

Згідно з п. 4 Порядку № 595, заробітна плата (грошове забезпечення, суддівська винагорода) виплачується й виплати за час щорічної відпустки працівникам (військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу) установи, яка переміщена на контрольовану територію, здійсню-

ються, якщо установа продовжує функціонувати і працівники (військово-вослужбовці, особи рядового і начальницького складу) виконують свої обов'язки. Переміщення установи на контрольовану територію, а також її функціонування на цій території здійснюється за рішенням органу вищого рівня (у разі переміщення органу місцевого самоврядування – за рішенням відповідної місцевої ради). Пунктом 10 Порядку № 595 зумовлено, що видатки на забезпечення діяльності місцевих загальних судів, які здійснюють судочинство на контрольованій території Донецької та Луганської областей, в тому числі виплата суддівської винагороди та заробітної плати працівникам апаратів судів, здійснюються через територіальні управління ДСА у Донецькій та Луганській областях. Виходячи із змісту п. 3 Порядку № 595, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що застосування вказаного Порядку відносно виплати працівникам заробітної плати (грошового забезпечення, суддівської винагороди, інших передбачених законодавством виплат тощо) можливе виключно за період розміщення установи, з якою ці працівники перебували у трудових відносинах, на тимчасово неконтрольованій території України. Проте, як вбачається з матеріалів справи, особа заявила, серед іншого, позовні вимоги про нарахування та виплату їй в повному обсязі грошової компенсації за невикористані дні відпустки у період по 31.12.2013 р. відповідно до наданої довідки Київського районного суду м. Донецька від 15.09.2014 р., а також за 2014 р., тобто за період, протягом якого Київський районний суд м. Донецька працював у звичайному режимі й не знаходився на неконтрольованій території України [21].

Водночас під час розгляду справи суди першої та апеляційної інстанцій на порушення ч. 4 ст. 11 КАС України (в редакції до 15.12.2017 р.) не вжили передбачених законом заходів, необхідних для з'ясування всіх обставин у справі. Так, суди першої та апеляційної інстанцій не встановили період, впродовж якого у 2014 р. Київський районний суд м. Донецька функціонував у звичайному режимі на контрольованій території України. Крім того, суди першої і апеляційної інстанцій не звернули увагу на обґрунтування позовних вимог посиланням на довідку Київського районного суду м. Донецька від 15.09.2014 р., в той час коли до позовної заяви надано копію довідки цього суду від 15.08.2014 р. Визначений у судових рішеннях період, впродовж якого зобов'язано відповідача нарахувати й виплатити позивачу грошову компенсацію за невикористані дні відпустки (з 01 липня по 31 грудня 2013 р.), не відповідає періоду часу, вказаному в наявній у справі довідці (з 01 липня 1996 р. по 31 грудня 2013 р.).

Виходячи з викладеного, Велика Палата Верховного Суду при здійсненні перегляду судових рішень в межах наданих їй повноважень, позбавлена

процесуальної можливості встановлення обставини справи, а також досліджувати докази та оцінювати їх. Тому всі постановлені у справі рішення підлягають скасуванню з передачею справи на новий розгляд до суду першої інстанції [21].

Справи, пов'язані з ймовірним вчиненням суддею корупційного діяння, не отримали на час підготовки цієї статті доволі значного розповсюдження. Однак вважаємо за можливе навести декілька прикладів. В одній із справ позивач звернувся до суду з позовом до Вищої ради правосуддя (ВРП), третя особа – Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), в якому просив: визнати негативними заходами впливу відносно викривача корупційного злочину рішення Третьої Дисциплінарної палати ВРП від 23.05.2018 р. № 1467/Здп/15-18 та ВРП від 02.08.2018 р. № 2485/0/15-18. Ними суддю Октябрського районного суду м. Полтави в порушення вимог ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції» притягнуто до дисциплінарної відповідальності із застосуванням стягнення у виді догани з позбавленням права отримання доплат до посадового окладу судді впродовж одного місяця. Також позивач просив суд визнати протиправною бездіяльність відповідача у невжитті заходів, передбачених ч. 1 ст. 73 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», в порядку забезпечення незалежності суддів й авторитету правосуддя з метою усунення порушень норм ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції», що були допущені головою Октябрського районного суду м. Полтави стосовно судді цього ж суду як викривача корупційного злочину. У змісті позовних вимог містилась вимога про стягнення з ВРП на користь судді Октябрського районного суду міста Полтави моральну шкоду за піддання її загрози вжиття негативних заходів впливу та за вжиття до неї негативних заходів впливу, розмір якої буде визначений після проведення судово-психологічної експертизи [20]. В іншій справі предметом розгляду Вищого антикорупційного суду був позов Спеціалізованої антикорупційної прокуратури про цивільну конфіскацію активів голови Васильківського міського районного суду Київської області [21].

Висновки

Судді, як носії судової влади, не позбавлені необхідності здійснювати захист власних прав та охоронюваних законом інтересів шляхом звернення до органів правосуддя. Це стосується й надання їм правової допомоги під час військових конфліктів, зокрема при здійсненні російською федерацією військової агресії проти України. У зв'язку з цим у статті піддано критиці існуючу негативну практику впливу на суддів осіб, які висловлюють підтримку тієї чи іншої сторони конфлікту публічно біля приміщень судів.

Для досягнення мети статті використовувався необхідний методологічний інструментарій. Разом із цим відмічається складність дотримання з боку суддів тактовності, ввічливості, витримки та поваги до учасників судового процесу поряд з іншими особами.

Однією з особливостей розгляду цивільних справ з участю судді є специфічні правила підсудності справи. За умови, що однією із сторін є суддя суду, до підсудності якого відноситься справа за загальними правилами, підсудність визначається ухвалою судді вищої інстанції.

Відзначається, крім наведеного, особливість наданні судді правової допомоги у вказаних справах. Робиться висновок, що суддя, як особа, яка має найвищий рівень фахової юридичної підготовки, може самостійно як аналізувати спірні правовідносини з формуванням правової позиції, так і складати процесуальні документи. Проте участь адвоката як представника судді визначається необхідністю здійснення організаційної та представницької допомоги з урахуванням браку у судді часу для участі як сторони при розгляді його справи судом.

Питання, розглянуті у даній статті, не вирішують усіх проблем, пов'язаних із судовим захистом прав суддів та особливостями надання їм правової допомоги. Пропозиції автора статті не претендують на остаточність викладених міркувань. Разом із цим приділення уваги вищевказаним питанням сприятиме, на нашу думку, подальшим науковим розвідкам у даному напрямку.

Список використаних джерел

- [1] Krupoderia D. The mechanism of protection of professional honor and dignity of a judge: problems of judicial practice. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2021. № 4. P. 42–49.
- [2] Марочкін І., Комаров В. Становлення інституту кандидата на посаду судді в Україні. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України*. 2011. № 1. С. 32–37.
- [3] Москвич А. М. Довіра до суду: стан та інструменти впливу. *Право України*. 2018. № 3. С. 9–25.
- [4] Хотенець П. В. Захист суддів від неналежного тиску: міжнародно-правові стандарти, досвід правового регулювання у пострадянських країнах. *Право України*. 2016. № 5. С. 143–154.
- [5] Borysova V. I., Ivanova K. Y., Iurevych I. V., Ovcharenko O. M. Judicial protection of civil rights in Ukraine: National experience through the prism of European standards. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2019. Vol. 10, issue 1. P. 66–84. [https://doi.org/10.14505//jarle.v10.1\(39\).09](https://doi.org/10.14505//jarle.v10.1(39).09).
- [6] Nazarov I. V., Ovcharenko O. M., Kovalyova Y. A., Remeskova Y. O. Independence of an advocate in disciplinary proceedings: Comparative approach with a focus on Ukrainian experience. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2019. Vol. 10, issue 2. P. 603–615. [https://doi.org/10.14505//jarle.v10.2\(40\).22](https://doi.org/10.14505//jarle.v10.2(40).22).
- [7] Macdonald, A., Cooper-Knock, S. J., Hopwood, J. “Maybe we should take the legal ways”: Citizen engagement with lower state courts in post-war northern Uganda. *Law & Society Review*. 2022. Vol. 56, issue 4. P. 509–531. <https://doi.org/10.1111/lasr.12630>.

- [8] Astrov, V., Ghodsi, M., Grieveson, R. et al. Russia's invasion of Ukraine: assessment of the humanitarian, economic, and financial impact in the short and medium term. *International Economics and Economic Policy*. 2022. Vol. 19, issue 2. P. 331–381. <https://doi.org/10.1007/s10368-022-00546-5>.
- [9] Wijayanti, Asri, Hidayat, Nur Azizah, Unggul, Satria, Hariri, Achmad. Legal aid for marginal communities. *Man in India*. 2017. Vol. 97, issue 18. P. 251–262.
- [10] Кодекс суддівської етики. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text> (дата звернення: 17.11.2021).
- [11] Цивільний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
- [12] Попов О. І. Роль адвоката у забезпеченні єдності судової практики при розгляді цивільних справ. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 154. С. 127–137. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.154.238834>.
- [13] Шпак М. В. Професійне представництво адвоката у цивільному процесі : монографія. Харків : Право, 2020. 224 с.
- [14] Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 р. № ETS N 005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 17.11.2021).
- [15] Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 серпня 2019 р. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/84941738> (дата звернення: 17.11.2021).
- [16] Рішення Європейського суду з прав людини «Олександр Волков проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c71#Text (дата звернення: 17.11.2021).
- [17] Постанова Великої Палати Верховного Суду від 8 грудня 2021 р. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/102010761> (дата звернення: 17.11.2021).
- [18] Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 26 січня 2021 р. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/94453438> (дата звернення: 17.11.2021).
- [19] Постанова Великої Палати Верховного Суду від 3 жовтня 2018 р. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/77696490> (дата звернення: 17.11.2021).
- [20] Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 лютого 2021 р. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/95242261> (дата звернення: 17.11.2021).
- [21] Антикорупційний суд розгляне позов про цивільну конфіскацію майна судді. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/02/novyna/polityka/antycorupczijnjy-sud-rozhlyane-pozov-pro-cyvilnu-konfiskacziyu-majna-suddi> (дата звернення: 17.11.2021).

References

- [1] Krupoderia, D. (2021). The mechanism of protection of professional honor and dignity of a judge: problems of judicial practice. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*, 4, 42-49.
- [2] Marochkin, I., & Komarov, V. (2011). Formation of the institute of candidate for the post of judge in Ukraine. *Bulletin of the Higher Qualification Commission of Judges of Ukraine*, 1, 32-37.
- [3] Moskvych, L.M. (2018). Confidence in the court: status and tools of influence. *Law of Ukraine*, 3, 9-25.
- [4] Khotenets, P.V. (2016). Protection of judges from undue pressure: international legal standards, experience of legal regulation in post-Soviet countries. *Law of Ukraine*, 5, 143-154.
- [5] Borysova, V.I., Ivanova, K.Y., Iurevych, I.V., & Ovcharenko, O.M. (2019). Judicial protection of civil rights in Ukraine: National experience through the prism of European standards. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 10(1), 66-84. [https://doi.org/10.14505/jarle.v10.1\(39\).09](https://doi.org/10.14505/jarle.v10.1(39).09).

- [6] Nazarov, I.V., Ovcharenko, O.M., Kovalyova, Y.A., & Remeslova, Y.O. (2019). Independence of an advocate in disciplinary proceedings: Comparative approach with a focus on Ukrainian experience. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 10(2), 603-615. [https://doi.org/10.14505//jarle.v10.1\(39\).09](https://doi.org/10.14505//jarle.v10.1(39).09).
- [7] Macdonald, A., Cooper-Knock, S.J., & Hopwood, J. (2022). «Maybe we should take the legal ways»: Citizen engagement with lower state courts in post-war northern Uganda. *Law & Society Review*, 56(4), 509-531. <https://doi.org/10.1111/lasr.12630>.
- [8] Astrov, V., Ghodsi, M., Grieveson, R. et al. (2022). Russia's invasion of Ukraine: assessment of the humanitarian, economic, and financial impact in the short and medium term. *International Economics and Economic Policy*, 19(2), 331-381. <https://doi.org/10.1007/s10368-022-00546-5>.
- [9] Wijayanti, Asri, Hidayat, Nur, Azizah, Unggul, Satria, Hariri, Achmad. (2017). Legal aid for marginal communities. *Man in India*, 97(18), 251-262.
- [10] Code of Judicial Ethics. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>.
- [11] Civil Procedure Code of Ukraine. (2004). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 40-41, 42, art. 492.
- [12] Popov, O.I. (2021). The role of the lawyer in ensuring the unity of judicial practice in the consideration of civil cases. *Problems of Legality*, 154, 127-137. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.154.238834>.
- [13] Shpak, M.V. (2020). *Professional representation of a lawyer in civil proceedings*. Kharkiv: Pravo.
- [14] Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ETS No. 005). Rome, 4.XI.1950. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- [15] Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of 29 August, 2019. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84941738>.
- [16] Decision of the European Court of Human Rights «Olexandr Volkov v. Ukraine». Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c71#Text.
- [17] Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of 8 December, 2021. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102010761>.
- [18] Decision of the Donetsk District Administrative Court dated January 26, 2021. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94453438>.
- [19] Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of 3 October, 2018. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77696490>.
- [20] Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of 11 February, 2021. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95242261>.
- [21] *The anti-corruption court will consider a lawsuit for civil confiscation of the judge's property*. (2022). Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/02/novyna/polityka/antikorupczijnyj-sud-rozhlyane-pozov-pro-cyvilnu-konfiskacziyu-majna-suddi>.

Костянтин Володимирович Гусаров

доктор юридичних наук, професор

завідувач кафедри цивільної юстиції та адвокатури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

e-mail: k.v.gusarov@nlu.edu.ua

ORCID 0000-0001-8774-259X

Kostiantyn V. Gusarov

Dockor of Law, Professor

Head of the Department of Civil Justice and Advocacy

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

e-mail: k.v.gusarov@nlu.edu.ua

ORCID 0000-0001-8774-259X

Рекомендоване цитування: Гусаров К. В. Правова допомога суддям під час військових конфліктів. *Теорія і практика правознавства*. 2022. Вип. 1 (21). С. 5-18. <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2022.21.260036>.

Suggested Citation: Gusarov, K.V. (2022). Legal Assistance to Judges During Military Conflicts. *Theory and Practice of Jurisprudence*, 1(21), 5-18. <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2022.21.260036>.

Стаття надійшла / Submitted: 22.03.2022

Доопрацьовано / Revised: 23.04.2022

Схвалено до друку / Accepted: 21.06.2022

Опубліковано / Published: 28.06.2022